

פסקי הלכות לחולה בהיפראמיזיס - פסח תשפ"ו

ההלכות נערכו בשיתוף עם הרה"ג ר' אליהו קלרמן שליט"א רב בית הכנסת חזון דוד-שערי תשובה במודיעין עילית. על כל אחת לשאול את רבה מה לנהוג למעשה, והרוצה יכולה לסמוך ולנהוג על פי ההוראות הכתובות כאן.

נקיונות לפסח

מצוות בדיקת חמץ הינה מוטלת על הבעל ואין חובה לאשה לדאוג עליה כלל.

תרופות

מעיקר הדין תרופות לבליעה ללא טעם, מותרות בפסח, ונהגו להחמיר כשאין צורך חשוב. לרוב, לנשים עם היפראמיזיס **אסור** להחמיר בכך, מחמת החמרה אצל נשים המפסיקות טיפול תרופתי בטרם עת ובפתאומיות.

למעשה כל התרופות שנשים עם היפראמיזיס רגילות ליטול בקפסולה או בטבליה – כשרות לפסח.

חיוב נשים וחולים במצוות ליל הסדר

בליל הסדר ישנן מצוות דאורייתא, מצוות דרבנן ומנהגים, נפרט בבירור מה רמת החיוב לכל קטגוריה.

א. נשים חייבות בכל מצוות הלילה כאנשים. (כל ההלכות כאן שוות בין לאנשים ובין לנשים אך נכתבו בלשון נקבה).

ב. מי שאנוסה ואינה יכולה לאכול ולשתות **פטורה**. גם מי שיכולה להכריח את עצמה אבל ע"י זה תסתכן, **אסור** לה לסכן את עצמה לצורך קיום מצוות הלילה. (ועדיין זוכה במצווה אם אוכלת רק פירור מצה כמבואר בהמשך).

כגון אישה שמיובשת, או מתמודדת עם סכנת התייבשות, אסור לה לסכן את עצמה. **בכל ספק יש להחמיר ולא לקיים את מצוות הלילה.**

אישה שיכולה לקיים את המצוות דאורייתא (כלומר: כזית אחד קטן של מצה + קטע קצר מההגדה) בלי להסתכן, אפילו אם תבוא לכלל הקאות או בחילות קשות, כתבו האחרונים שחייבת לדחוק את עצמה לקיימן (עיי' שבט הלוי ח"ה סימן רי"ט ואכמ"ל). **אך במצב כזה פטורה משאר מצוות הלילה ואין צורך להחמיר** (עיי' שו"ע סימן תע"ב סעיף י' ובמשנ"ב שם ס"ק ל"ה ובסימן תע"ג ס"ק מ"ג).

ולמעשה כל אחת תשאל רב (ותפרט לפרטי פרטים את המצב שלה, שכן ההוראה ניתנת לשינוי ממצב למצב).

אם ע"י קיום המצוות דרבנן רק תבוא לכלל מיחוש, ולא לידי חולי שאין בו סכנה (דהיינו שאינה נופלת למשכב כגון בחילה שלא משפיעה על היכולת לתפקד) - חייבת במצוות הלילה שהן מדרבנן.

הקיאה

ג. מי שאכלה או שתתה ואחר כך הקיאה קיימה את המצווה ואינה צריכה לאכול ולשתות שוב. (אורחות רבינו ח"ב עמ' ע"א)

ומכל מקום אם הקיאה הכל אינה יכולה לברך ברכת המזון.

דיני קדימה במצוות הלילה

ד. יש להיזהר שהניסיון לקיים מצוות דרבנן או מנהגים לא יבוא על חשבון קיום המצוות דאורייתא.

מי שמוגבלת בכמות המצה שיכולה לאכול, תעדיף כפי הסדר להלן:

- כזית מצה (דאורייתא)
- כזית אפיקומן (דרבנן)
- כורך (מנהג מדינא דגמרא)
- כזית שני של אפיקומן.

חולה שאינה יכולה לאכול גם מצה, גם מרור וגם לשתות ד' כוסות, ועליה לבחור בין המצוות, תעדיף כפי הסדר דלהלן:

- כזית מצה שהיא דאורייתא
- ד' כוסות
- מרור
- אפיקומן

מצוות דאורייתא

ה. ישנן שתי מצוות דאורייתא:

- אכילת מצה
- סיפור יציאת מצרים

אכילת מצה

סוג המצה

ו. יש הנהגים לאכול מצות מכונה או מצות רכות לכתחילה לכזית ראשון.

המקפידים לאכול דווקא מצות יד פריכות למצוות אכילת מצה בליל הסדר:

- אם אינה יכולה כלל – תאכל מצת מכונה (ותצא בברכת "על אכילת מצה" מאחר).
- אם יכולה לדחוק עצמה – חייבת להשתמש במצות יד לכזית ראשון, שאר כזיתים תאכל מצות יד רק אם לא תבוא לכלל בחילות קשות/הקאות.

(אמנם יש מקילים יותר, אפילו בכזית ראשון כשקשה, וכל אחת תשאל רב)

כזית אחד

ז. לקיום מצוות מצה דאורייתא מספיק לאכול **כזית אחד** של מצה.

ח. חולה שיכולה לאכול רק כזית אחד של מצה, אך יכולה לאכול מאכלים אחרים, תאכל את מה שחפצה/יכולה לאכול מתוך סעודת ליל יום טוב **בלא** 'המוציא' - ואחר האכילה תיטול ידים בלי ברכה, ותברך 'המוציא' ו'על אכילת מצה' ותאכל אותו כזית. (משנה ברורה סימן תפ"ב ס"ק ו')

שתיה

ט. אם יעזור, אפשר לכתחילה לפזר את המצה וכן לשתות מים או מי סודה תוך כדי האכילה אבל לא יוצאת ידי חובה כששותה שאר משקין. חולה **שלא יכולה** לאכול מצה עם מים/סודה, אבל תיעזר ע"י משקה אחר: מותר לה לשתות ביחד עם המצה שאר משקין (משנה ברורה סי' תס"א ס"ק י"ח)

שיעור כזית מצה - דאורייתא

י. חולה יכולה לכתחילה לסמוך על שיטת הרמב"ם ששיעור כזית הוא נפח של 33 סמ"ק שהוא משקל של 20 גרם מצה (במצת יד ממוצעת כשליש). (משנה ברורה סימן תפ"ו ס"ק א')

ומי שאינה יכולה לאכול שיעור זה כלל, או אפילו יכולה אבל לא תוך ארבע דקות, תנסה לאכול שיעור של 25 סמ"ק (15 גרם) או 16.5 סמ"ק (9.9 גרם). אך לא תברך ברכת המזון ותצא ידי חובה בשמיעה מאחר.

[מי שאינה יכולה לאכול גם את השיעורים האלו: נחשבת אנוסה ופטורה ממצוות אכילת מצה.

אמנם עדיין יש ענין באכילה כגודל זית בינוני של ימינו (בלי ברכה), אבל במקרה זה שלא מסוגלת לאכול שיעור כנ"ל - **לא** תייסר את עצמה לאכול שיעור כזית של ימינו, אם אכילה זו תגרום לה לחולי - כגון שתקיא או תהיה לה בחילה שמשפיעה על התפקוד.].

אם אינה יכולה לאכול כזית מצה, יש מצווה לאכול גם משהו מצה כגון פירור, אף שהוא פחות מכשיעור. ולא תברך "על אכילת מצה".

סיפור יציאת מצרים

יא. גם מי שאינה אוכלת מצה חייבת בסיפור יציאת מצרים (פמ"ג סימן תפ"ה) והחלק בהגדה שהוא לעיכובא - רק רבן גמליאל אומר כל שלא אמר שלשה וכו' הוי אומר **אמירת או שמיעת** הפיסקה המתחילה במילים "רבן גמליאל אומר" ועד "עבדו בהם בפרך". יכולה לצאת ידי חובה בשמיעה.

אם אפשר, תשמע את כל ההגדה ובפרט את עשר המכות (משנה ברורה תע"ג ס"ק ס"ד) כשיש צורך מותר לאכול ולשתות בזמן אמירת או שמיעת ההגדה.

מצוות דרבנן

יב. מצוות נוספות בליל הסדר שהם מדרבנן:

- מצוות ד' כוסות
- מרור
- אפיקומן
- הלל

ניתן להקל בהן יותר ואם על ידי קיומן תבוא לידי חולי שמשפיע על התפקוד שלה, כגון בחילות קשות או הקאות - פטורה. (עיי' שו"ע סימן תע"ב סעיף י' ובמשנ"ב שם ס"ק ל"ה ובסימן תע"ג ס"ק מ"ג)

ארבע כוסות

יג. פשוט שאישה שאינה יכולה לשתות ומקבלת נוזלים בעיקר בעירוי - פטורה משתיית ד' כוסות.

עבור נשים רבות שתיה מכל סוג היא מאתגרת ביותר. גם עבור נשים המסוגלות לשתות משקאות מסויימים, מיץ ענבים לא בהכרח אפשרי.

חשוב לציין שיש מספר סוגים של מיץ ענבים בשוק ואפשר לצאת ידי חובה במיץ ענבים לבן או מבעבע (מוגז), או חמוץ יותר (כגון חברת "קדם"), ואפשר להעדיף קר או בטמפרטורת החדר.

כמו כן ניתן למהול מיץ ענבים במים כל עוד שנשאר טעם משובח, וכן ניתן למהול במי סודה, אם יקל.

שיעור שתיית ד' כוסות

יד. חולה שקשה לה לשתות, תשתמש בכוס קטנה בנפח 75 מ"ל ואינה חייבת לשתות את כל הכוס, אלא תשתה מעט יותר מחצי [ויש מצריכים שיהיה בכוס 86 מ"ל].

לכתחילה תשתה את הכוס בבת אחת ובדיעבד עד ארבע דקות.

לא תברך ברכה אחרונה אחרי הכוס הרביעית אם לא שתתה שיעור של 150 מ"ל מכיוון שהוא פחות משיעור רביעית, ותצא ידי חובה מאחר. מי שהמיץ ענבים לא משפיע עליה לרעה, תשתמש בכוס של 150 מ"ל, ואינה חייבת לשתות את כל הכוס, אלא תשתה מעט יותר מחצי.

כוסות שלא לפי סדר ההגדה

טו. מי שאינה יכולה לשתות ד' כוסות כפי שתקנו חכמים לפי סדר ההגדה (קידוש, מגיד, ברכה"מ, הלל), כי אינה חשה בטוב וצריכה לפרוש מהסדר, עדיין יש ענין לנסות לקיים מצוות ד' כוסות ע"י שתייתם אחד אחרי השני, אבל לא ברצף אלא בהפסק ניכר ביניהם. (תע"ב סעיף ח' ובביאור הלכה שם)

וכן מי שלא אכלה שיעור מצה ואינה מברכת ברכת המזון עדיין מקיימת מצווה בשתיית כוס, גם בלי ברכת המזון.

מרור

טז. שיעור מרור:

לכתחילה 33 סמ"ק, ובשקשה 16.5 סמ"ק. ניתן למדוד על ידי דחיקת חסה לתוך כוס בגודל 33/16.5 מ"ל.

אם אינה יכולה לאכול, או לאכול שיעור זה תוך ארבע דקות, על כל פנים יש עניין לאכול מעט או ללעוס ולפלוט, לזכר טעם מרירות - אך לא תברך על זה "על אכילת מרור" (משנה ברורה סימן תע"ג ס"ק מ"ג).

חרוסת

יז. מי שלא יכולה לטבול בחרוסת תאכל בלי טיבול בחרוסת, אמנם מספיק לטבול משהו מהמרור בחרוסת (משנה ברורה סימן תע"ה ס"ק י"ג).

אפיקומן

יח. באפיקומן מי שמסוגלת שיעורו כמו הכזית הראשון, וניתן להקל יותר לפי השיעורים הקטנים דלעיל כיון שאינו דאורייתא, הכל לפי האפשרות.

מותר לכתחילה לשתות מים לאחר אכילת האפיקומן, ומי שצריכה יכולה להקל לשתות גם שאר משקין (מ"ב תפ"א ס"ק א'). וכן מותר לקחת תרופה אחרי האפיקומן.

קידוש

יט. שמיעת הקידוש היא מצווה בפני עצמה גם אם אינה שותה כוס.

הלל

כ. אמירת הלל ניתן לקיים בשמיעה מאחר.

ויכולה לברך בסוף ההלל אפילו אם אינה שותה כוס (משנה ברורה סימן תפ"ג ס"ק ה').

אשר גאלנו

כא. גם מי שאינה שותה כוס ואינה אוכלת מצה יכולה לברך אשר גאלנו (שו"ע סימן תפ"ג ובח"י אדם כלל ק"ל סעיף י"ז).

אך כשאינה אוכלת מצה לא תאמר "לאכול בו מצה ומרור" רק תאמר "והגיענו הלילה הזה בן ה' אלקינו יגיענו" (ביה"ל סימן תפ"ג).

מנהגים מדין הגמרא

כורך

כב. מדין הגמרא לאכול כורך זכר למקדש, ואפשר לכתחילה לקחת שיעורים קטנים, ותזהר שלא יהיה על חשבון מצוות אחרות.

כרפס

כג. עוד נהגו מדין הגמרא לאכול כרפס ואין לו שיעור, אפילו במשהו מקיימת את המנהג. חולה יכולה להשתמש בכל מאכל שברכתו אדמה (משנה ברורה סימן תע"ג ס"ק ב').